

Beter leren schrijven?

DIRECTE INSTRUCTIE EN SAMENWERKEND SCHRIJVEN ALS TWEE KRACHTIGE VORMEN VAN INSTRUCTIE

Effectieve schrijfvaardigheden zijn meer dan ooit belangrijk om ten volle te kunnen participeren in onze 21e-eeuwse samenleving. Wereldwijd wijzen studies echter op het ondermaats schrijfvaardigheidsniveau van leerlingen. Maar hoe komt het dat leerlingen zo worstelen met het schrijven? En hoe kunnen we hen optimaal ondersteunen om vaardige schrijvers te worden? In deze bijdrage beantwoorden we deze vragen op basis van recente wetenschappelijke inzichten en geven we concrete tips om krachtige schrijfinstructiepraktijken te creëren.

Fien De Smedt en Hilde Van Keer

Over de auteur

FIEN DE SMEDT

is als onderzoeker verbonden aan de onderzoeksgroep Taal, Leren en Innoveren van de vakgroep Onderwijskunde (UGent). De onderzoeksgroep wordt geleid door **Hilde Van Keer**.

SCHRIJVEN: EEN COMPLEXE VAARDIGHEID!

Schrijven is een uiterst complexe vaardigheid. Schrijvers moeten namelijk over de nodige basisschrijfvaardigheden (spelling, schrijfmotoriek,...) en schrijfstrategieën (plannen, opstellen, reviseren,...) beschikken, terwijl ze ook rekening moeten kunnen houden met de lezers, het tekstgenre en het doel en onderwerp van de tekst. Om dat allemaal te kunnen toepassen tijdens het schrijven van een tekst, moet het

werkgeheugen op volle toeren draaien. De capaciteit van het werkgeheugen is echter gelimiteerd. Aangezien het schrijfproces bij beginnende schrijvers nog niet geautomatiseerd is, raakt het werkgeheugen al snel overbelast. Daardoor ervaren beginnende schrijvers, met name leerlingen uit het lager onderwijs, moeilijkheden bij het schrijven van teksten. Gerichtte ondersteuning is daarom noodzakelijk om die leerlingen te helpen deze complexe cognitieve vaardigheid onder de knie te krijgen.

KRACHTIGE SCHRIJFINSTRUCTIE

Leerlingen ontwikkelen niet spontaan en automatisch de nodige schrijfvaardigheden en -strategieën. Krachtige schrijfinstructiepraktijken zijn daarom essentieel om leerlingen te ondersteunen bij het ontwikkelen van effectieve schrijfvaardigheden. Maar hoe pak je dat nu concreet aan? Op basis van internationale onderzoeksbevindingen en recent onderzoek in Vlaamse klassen (5de en 6de leerjaar) stellen we twee krachtige instructiepraktijken voor: directe schrijfinstructie en samenwerkend schrijven.

Directe schrijfinstructie

Directe schrijfinstructie is één van de meest krachtige instructiepraktijken om de schrijfvaardigheden van leerlingen op het eind van het lager onderwijs te bevorderen. Deze schrijfdidactiek kan samengevat worden aan de hand van drie essentiële instructieprincipes.

1. LEER LEERLINGEN SCHRIJFKENNIS AAN.

Om goed te kunnen schrijven, moeten leerlingen kennis hebben van *tekstgenres* (bv. informatieve teksten). Wat is het doel van deze teksten en wat wil je bereiken bij je lezerspubliek (in het geval van informatieve teksten bijvoorbeeld informeren)? Daarnaast is het belangrijk dat leerlingen vertrouwd zijn met de *tekststructuur*. Hoe worden informatieve teksten bijvoorbeeld structureel (inleiding, midden, conclusie) en inhoudelijk (informatie, feiten, voorbeelden) opgebouwd?

2. LEER LEERLINGEN SCHRIJFSTRATEGIEËN AAN.

Effectief en efficiënt kunnen schrijven vereist een procesmatige aanpak. Ten eerste moeten leerlingen leren hoe ze een tekst kunnen *plannen* door ideeën te verzamelen en die te ordenen. Op basis van hun planning moeten ze vervolgens in staat zijn om een tekst *op te stellen*. Concreet moeten ze leren hun ideeën om te zetten in woorden, zinnen en paragrafen, om zo tot een coherente tekst te komen. Tot slot is het belangrijk dat leerlingen leren hun tekst na

te lezen, problemen te detecteren en indien nodig hun tekst te *reviseren*. Hierbij moeten ze leren niet alleen oppervlakkige aanpassingen (zoals fouten met betrekking tot spelling, interpunctie of hoofdlettergebruik), maar ook structurele (bv. paragrafen invoegen, wijzigen of verwijderen) en inhoudelijke revisies (bv. voorbeelden invoegen, wijzigen of verwijderen) uit te voeren. Bij het aanleren van plannings-, opstel- en revisiestrategieën is het belangrijk dat leraren niet alleen expliciet aantonen hoe leerlingen deze strategieën moeten toepassen, maar ook aanleren *wanneer* deze strategieën inzetbaar zijn en *waarom* ze belangrijk zijn.

Concrete tips voor je lespraktijk

- Laat leerlingen goede en minder goede **voorbeeldteksten bestuderen en vergelijken**: wat is het doel van de teksten en wat vinden de leerlingen er goed of net minder goed aan?
- Voorzie **gerichte begeleiding**: laat leerlingen nadenken over het doel, de inhoud en de structuur van teksten. Zo ontdekken leerlingen zelf de belangrijkste kenmerken van een bepaald tekstgenre.
- Zorg voor een **synthesekaart** waarop alle belangrijke kenmerken van het tekstgenre opgelijst staan. Zo'n kaart kan voor je leerlingen een handig hulpmiddel zijn bij het memoriseren van de kenmerken.

Concrete tips voor je lespraktijk

Hoe kan je leerlingen via directe instructie een planningsstrategie aanleren? Dat vereist een gefaseerde aanpak:

- Bespreek **het belang van een goede planning** door de link te leggen met concrete, alledaagse situaties waarbij planning belangrijk is.
- Activeer de voorkennis van leerlingen door te **peilen naar hun plangedrag** tijdens het schrijven. Plannen ze een tekst voor ze die schrijven? Waarom wel of niet? Hoe doen ze dat en wat werkt voor hen?
- **Modelleer** hoe jij een tekst plant: toon de leerlingen hoe ze een tekst kunnen plannen door hardop na te denken en voor te doen hoe jij een tekst

plant. Visualiseer je planschema zodat leerlingen je denk- en planproces kunnen volgen. Daag leerlingen uit om actief mee te denken en ideeën te genereren. Durf ook opzettelijk fouten te maken zodat je jezelf kan verbeteren. Zo zien de leerlingen dat schrijven ook voor jou een moeilijke opgave is en dat niet alleen zij worstelen met een schrijfopdracht.

- **Bespreek de planningsstrategie** en voorzie een hulpmiddel zodat leerlingen de stappen van de planningsstrategie kunnen onthouden – zoals een strategiekaart.
- Laat de leerlingen de **planningsstrategie inoefenen** aan de hand van een concrete schrijfopdracht.

3. OEFENING BAART KUNST.

De leerlingen moeten zich de aan-geleerde schrijfkennis en schrijfstra-
tegieën eigen maken door veel te
oefenen.

Concrete tips voor je lespraktijk

- Voorzie **uitdagende, com-
municatieve en functionele
schrijfp opdrachten**.
- **Begeleiding op maat** is
essentieel: voorzie hulpmid-
delen voor wie er nood aan
heeft – zoals voorgestructu-
reerde planschema's – en
daag sterke schrijvers uit
om het schrijfproces te
internaliseren. Zo kun je hen
hun eigen planschema laten
ontwikkelen op een blanco
blad papier.
- Voorzie zowel **product-
gerichte** als **procesgerichte
feedback**.

Samenwerkend schrijven

Schrijfondzoekers zijn het erover
eens dat samenwerkend schrijven
heel bevorderend werkt. Door
samen te werken met een *peer*

tijdens het plannen, opstellen en/
of reviseren van teksten, kunnen
leerlingen zich ontplooiën tot vaar-
dige schrijvers.

Concrete tips voor je lespraktijk

- Creëer **heterogene schrijf-
duo's**: laat sterkere en min-
der sterke schrijvers samen-
werken.
- **Engagement** en **vertrouwen**
tussen schrijfp partners is
essentieel. Hou daarom bij
de groepssamenstelling ook
rekening met de persoonlijk-
heden van de leerlingen en
vermijd botsende karakters
in de schrijfduo's.
- Maak **afspraken** om het
samen schrijven vlot te laten
verlopen. Dat kan bijvoor-
beeld aan de hand van een
afsprakenkaart of contract.
De regels kunnen voor de
hele klas gelden, maar de
leerlingen binnen de schrijf-
duo's kunnen ook onderling
eigen afspraken maken.
- Zorg voor **structuur**. Geef de
leerlingen richtlijnen over hoe
ze de samenwerking kunnen
aanpakken. Je kan leerlin-
gen bijvoorbeeld specifieke
rollen toekennen om het
samenwerkend schrijven te
structureren (bv. de reporter
en de strategieverantwoorde-
lijke). Je kan daarnaast ook
gedeelde schrijfportfolio's

aanbieden, zodat leerlingen
aan gedeelde schrijfdocu-
menten werken in plaats
van individuele bijdrages te
combineren.

- **Teksten dienen om gelezen
te worden**. Laat leerlingen
hun teksten voorlezen voor
hun klasgenoten of publiceer
ze in de klas- of schoolkrant
of op een website. Laat
leerlingen hun teksten ge-
durende het hele schooljaar
bijhouden in een portfolio en
etaleer de portfolio's zodat
anderen ze kunnen inkijken.
- Introduceer **peerfeedback**
en laat leerlingen elkaar
feedback geven. Geef hierbij
concrete richtlijnen (bv. Wat
vind je goed? Wat kan er
beter? Geef concrete tips).
- Probeer **peerrevisie** eens
uit: laat leerlingen elkaars
tekst lezen en vraag hun om
de tekst nog beter te maken
door die te herwerken. Geef
ook hier concrete richtlijnen
over hoe je een tekst niet al-
leen oppervlakkig, maar ook
inhoudelijk en structureel
kan herwerken.

Studiedag Schrijf je mee(r)?

7 juni 2019

OP 7 JUNI 2019 ORGANISEERT
DE ONDERZOEKSGROEP EEN
STUDIEDAG. MEER INFO VIND JE
OP WWW.TIJDSCRIFTFONS.BE.